

KLEIO

UIT DE INHOUD:

- 1 Mededelingen over lezingen,
universitaire leergangen en cursussen en
tentoonstellingen
- 2 Studieconferentie geschiedenisonderwijs
Helsingør, Denemarken (vervolg)
- 3 Recencies: „Cahiers voor Geschiedenis”:
Schoolstrijd en Partijvorming

VERENIGING VAN GESCHIEDENISLERAREN IN NEDERLAND (V.G.N.) BESTUUR

MR. DR. C. W. VAN VOORST VAN BEEST, *voorzitter*; Spoorsingel 35, Rotterdam 4, tel. 010-28 20 46

H. DE RU'YTER, *1e secretaris*; Kon. Wilhelminalaan 22, Leidschendam, tel. 01761-36 57

S. P. M. VERHEIJ, *2e secretaris*; Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25

W. PABST, *penningmeester*; Bovenkruierlaan 17, Rotterdam 12, tel. 010-18 48 84, postrekening 128701 t.n.v. de penningmeester van de V.G.N., Rotterdam

ZR. DRS. A. J. M. ALKEMADE, Rotterdam

DRS. P. P. J. VAN CASPEL, Drachten

DR. F. DROST, Arnhem

DR. P. A. M. GEURTS, O.F.M. Leiden

DRS. G. VAN ROON, Rijswijk

CONTRIBUTIE

f 20,— per kalenderjaar, het abonnement op 'Kleio' inbegrepen

LEDENADMINISTRATIE

De ledenadministratie berust bij S. P. M. VERHEIJ, Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25. Aangiften en afschrijvingen aan dit adres. Bij aangifte wordt dringend verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer, adres van school van hoofdbetrekking

COMMISSIES

DIDACTIEK-COMMISSIE

Leden: DRS. P. P. J. VAN CASPEL, voorz. a.i.; DRS. A. H. VAN DEN BERG; C. H. M. BOSCH; DR. A. VAN HULZEN; O. POLETIEK; J. SOUREN; H. E. DE WOLFF
Secr.-penn.: MEJ. DRS. M. A. AALDERS, De Laat de Kanterstraat 22, Leiden, tel. 01710-3 21 69

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

Leden: DRS. G. VAN ROON, voorz., Burg. Elsenlaan 17, Rijswijk, tel. 070-98 45 90; DRS. G. A. J. GIEZEMAN, vice-voorz., Dirk van Voorburglaan 16, Voorburg, tel. 070-86 81 23; P. KNOPPERS; D. N. LELYVELD; W. J. A. VAN DEN BERGH; VAN UNNIK, penn., Pomonaplein 21, 's Gravenhage, tel. 070-68 03 55, postrekening 527314 t.n.v. penningmeester Commissie Postacademiale Vorming van de V.G.N., 's Gravenhage.

De bijdrage per jaar voor de deelnemers aan de postacademiale colleges is f 6,— (leden VGN) of f 10,— (niet-leden)

COMMISSIE-PUBLICITEIT

Voorz.: DR. F. DROST, Morletpad 11, Arnhem

KLEIO

Orgaan van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland (V.G.N.)

Redactie: leden: DR. P. A. M. GEURTS; DRS. H. J. NANNEN; DR. D. J. ROORDA; G. WIJLING

Secretaris: DRS. A. C. H. J. VAN NOORT, Oranjelaan 101, Lisse, tel. 02530-45 27

Secretaris Raad van Beheer Kleio-Didactica: G. WIJLING, Oranjeplein 8, Haarlem, tel. 02500-1 34 05

Abonnement voor leden gratis; voor niet-leden f 15,— per kalenderjaar, opgave aan S. P. M. VERHEIJ, Jacob Mosselstraat 65, 's Gravenhage, tel. 070-83 87 25

Kleio wordt uitgegeven door de V.G.N. in samenwerking met de Stichting Onderwijs Oriëntatie, gevormd door de uitgevers J. M. Meulenhoff - J. Muusses - P. Noordhoff - Nijgh & Van Ditmar - Spruyt, Van Mantgem & De Does - W. J. Thieme

KLEIO

Tijdschrift van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland
(V.G.N.)

ZEVENDE JAARGANG - NUMMER 7 - AUGUSTUS - SEPTEMBER 1966

Proeve van een schema van een boekbespreking

1. Nauwkeurige mededeling over het te bespreken boek: titel, uitgever, plaats van uitgave, verschijningsjaar, ev. druk, aantal blz. formaat, vermelding van aanwezige registers, inhoudsopgave, zaken- of personenregisters, bibliographie.
2. Korte omschrijving, waarover het boek handelt, tenzij dit uitputtend reeds in de titel is aangegeven.
3. Wat heeft de schrijver tot het schrijven van zijn boek gebracht, resp. welk doel heeft hij zich voor ogen gesteld?
4. Heeft de schrijver dit doel bereikt, in hoeverre wel, in hoeverre niet - eventueel in vergelijking met boeken over hetzelfde onderwerp, gezien ook de achtergronden van de schrijver (levensbeschouwing, milieu, tijdsmoment, volk, enz.)
5. Beoordeling van de technische kant van de inhoud: indeling, overzichtelijkheid, leesbaarheid, taal en stijl, enz.
6. Samenvatting van de beoordeling: aanbevelen of afraden - in hoeverre en voor welk lezerspubliek.

Redactie.

MEDEDELINGEN OVER LEZINGEN, UNIVERSITAIRE
LEERGANGEN EN CURSUSSEN EN TENTOONSTELLINGEN

Cursus over Hedendaagse Amerikaanse Samenleving

Door het Nederland-Amerika Instituut wordt vanaf begin oktober een cursus van vier lezingen getiteld: "Contemporary American Society" te Amsterdam, Den Haag en Rotterdam georganiseerd.

Behandeld zullen worden:

"Recente Ontwikkelingen in het Amerikaanse Hoger Onderwijs"

"The Woman, The Family, The Society - United States and The

Netherlands"

"The Negro Revolution - an Interpretation"

"American Politics in the Decade of the Sixties"

Verzoeken om nadere inlichtingen en opgaven te richten aan het Nederland-Amerika Instituut, Museumplein 4, Amsterdam. Tel. : 72 22 80.

* * * * *

Universitaire Leergangen in de problematiek der Ontwikkelingslanden.

De problematiek der ontwikkelingslanden is een actueel onderwerp van verstrekkende betekenis. Vele aanstaande artsen, ingenieurs, landbouwkundigen, economen, leraren en anderen zullen in de toekomst voor kortere of langere tijd in een der z. g. ontwikkelingslanden werkzaam zijn. Anderzijds zal men in Nederland steeds meer in aanraking komen met personen afkomstig uit deze landen en geconfronteerd worden met ontwikkelingsproblemen.

Doch ook geheel onafhankelijk van de eisen die een toekomstige werkkring zal stellen, is het voor een ieder, die er prijs op stelt iets te begrijpen van de wereld waarin wij leven een noodzaak geworden zich te verdiepen in de vragen, die het bestaan van minder ontwikkelde landen aan deze wereld stelt.

Uit deze overwegingen zijn de Universitaire Leergangen in de Problematiek der Ontwikkelingslanden voortgekomen, die in het voorjaar van 1962 en in de daarop volgende academische jaren hebben plaatsgevonden. Aan de dertien tot nu toe gehouden leergangen hebben reeds meer dan 2400 personen deelgenomen, ruim 1800 studenten en bijna 600 niet-studenten.

Deze verheugende belangstelling heeft tot het besluit geleid in het komende academisch jaar 1966/67 wederom drie leergangen te organiseren: één in UTRECHT, in samenwerking met de Rijksuniversiteit, één in 's-GRAVENHAGE in samenwerking met het Institute of Social Studies (beperkte deelneming) en één te NIJMEGEN, in samenwerking met de Kath. Universiteit, de Landbouw-

hogeschool, de Katholieke Hogeschool te Tilburg en de Technische Hogeschool te Eindhoven.

De cursussen zijn toegankelijk voor studenten, die zich tenminste in hun derde studiejaar bevinden en voor anderen, van wie op grond van vooropleiding of ervaring kan worden verwacht, dat zij de leergang met vrucht zullen kunnen volgen.

De leergang te UTRECHT zal worden gegeven op zaterdagochtenden, te beginnen op 15 oktober 1966 tot en met 18 maart 1967, met een onderbreking van drie zaterdagen in de kerstvakantie. In deze leergang zal naast een algemeen overzicht van de cultuur en de maatschappelijke structuur van de ontwikkelingslanden, vooral de aandacht worden gericht op het cultuurgebied van de Islam.

De HAAGSE leergang zal plaatsvinden op donderdagavonden, te beginnen op 13 oktober 1966, en duren tot 20 april 1967, met een onderbreking van drie donderdagen in de kerstvakantie en twee donderdagen in de paasvakantie. In deze leergang wordt uitgegaan van de positie van de ontwikkelingslanden in de huidige wereldsituatie, waarna de consequenties hiervan behandeld worden voor hun interne situatie en voor de ontwikkelingssamenwerking.

De colleges in NIJMEGEN zullen worden gegeven tussen de kerstvakantie van 1966 en de zomer van 1967. Over het programma is nog overleg gaande.

Het inschrijvingsgeld bedraagt f. 10, -- voor studenten en f. 25, -- voor niet-studenten. Van de voordrachten worden syllabi met een beknopte literatuuropgave verstrekt.

Aan de deelnemende studenten kan een tegemoetkoming in de reiskosten worden toegekend voorzover de prijs van een retour 2e klasse der Nederlandse Spoorwegen (van de eigen universiteitsstad naar de stad waar de leergang wordt gehouden) een bedrag van f. 3,50 te boven gaat.

Nadere inlichtingen, prospectussen en aanmeldingskaarten zijn verkrijgbaar bij de Stichting voor Internationale Samenwerking der Nederlandse Universiteiten en Hogescholen, Molenstraat 27, 's-Gravenhage, tel.: 070 - 63 05 50, toestel 114 (voor de leergangen te 's-Gravenhage en Nijmegen) en toestel 237 (voor de leergang te Utrecht).

* * * * *

De school v. Taal- en Letterkunde (postbus 8011, Den Haag) organiseert tussen 17 oktober 1966 en 13 maart 1967 6 lezingen over belangrijke historische aspecten en personen.

Zij die nader geïnformeerd wensen te worden, worden verzocht contact op te nemen met de School v. Taal- en Letterkunde.

* * * * *

Mededeling van de Commissie Postacademiale Vorming

De commissie postacademiale vorming verzoekt degenen, die het voornemen hebben, de volgende cursus de postacademiale collegedagen bij te wonen, maar de deelnemersbijdrage (f. 6, - voor leden VGN, f. 10, - voor niet-leden) nog niet hebben overgemaakt (giro 527314 ten name van de Penningmeester van de Commissie Postacademiale Vorming der VGN te Den Haag) dit zo spoedig mogelijk te doen. U bespaart ons daarmee veel extra en onnodig werk. Bij voorbaat dank. Ook zij, die vorig jaar reeds deelnamen, dienen zich op-nieuw op te geven.

De Commissie Postacademiale Vorming.

* * * * *

Conferentie voor Geschiedenisleraren

Hoewel de stof van de conferentie over Afrika nog nauwelijks bezonken is, vraagt de commissie Postacademiale Vorming der VGN reeds thans aandacht voor een college-conferentie op vrijdag 20 en zaterdag 21 januari 1967 in het Evert Kupersoord te Amersfoort.

Onderwerp: Latijns-Amerika in de 20e eeuw

Docenten:

Dr. H. Riemens, oud-gezant en gevolmachtigd minister bij de regering van Venezuela: "Politieke ontwikkelingen";

Prof. Dr. H. Hoetink (gevraagd), buitengewoon hoogleraar in de sociologie en cultuurkunde van niet-Westerse gebieden aan de Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam, tevens hoofd van het Studie en Documentatie Centrum voor Latijns Amerika te Amsterdam; "Cultuur-Sociologische ontwikkelingen";

Prof. Dr. L. H. Janssen S. J., hoogleraar in de leer van de economische en sociale aanpassing van de ontwikkelingslanden aan de Kath. Econ. Hogeschool te Tilburg, en buitengewoon hoogleraar in de economie der ontwikkelingsgebieden aan de Kath. Universiteit te Nijmegen: "Economische ontwikkelingen".

Boeken en andere publikaties met een beredeneerde catalogus worden ter plaatse tentoongesteld door het Studie en Documentatie Centrum voor Latijns Amerika te Amsterdam.

Met ook nu een werelddeel centraal te stellen meent de commissie aan bepaalde wensen tegemoet te komen.

Zowel tijdsduur als tijdstip van de conferentie hebben een verandering ondergaan.

De redenen zijn drie-ledig:

- het veel gehoorde bezwaar van schoolleiders om vrij te moeten geven wanneer de eindexamens in zicht zijn;
- het probleem om voor twee schooldagen een docent vrij te moeten maken;
- de verschuiving van het schooljaar door de vakantiespreiding.

De conferentie is juist daarom verplaatst naar een tijdstip vóór in het jaar en de duur is teruggebracht van twee op anderhalve dag, n. l. van vrijdagavond 17 uur tot zaterdagmiddag 16 uur.

Aanmelding (uitsluitend door girostorting):

U wordt als deelnemer aan de conferentie beschouwd, als U een bedrag van f. 12,50 gestort hebt op girorekening 527314 ten name van de Penningmeester van de commissie Postacademiale Vorming der VGN te Den Haag, met vermelding van het woord: college-conferentie '67. Liefhebbers voor een beperkt aantal éénpersoonkamers dienen zo spoedig mogelijk f. 15,- te gireren. (Trein 2e kl. en interlokale busdiensten) worden geheel vergoed. Lakens, etc. zijn ter plaatse aanwezig. Spoedige aanmelding is gewenst.

Het "Evert Kупersoord" is te bereiken:

Vanaf station Amersfoort met bus 55 of 56 van de N. B. M. Uitstappen halte Oude Lichtenberg, het Kupersoord is dan vlak bij. Voor automobilisten: Bij de rotonde Amersfoortse Berg. Adres en telefoonnummer: Stichtse Rotonde 11, tel. : 03490 - 12545.

De commissie Postacademiale Vorming der VGN.

* * * * *

Wat deden zij met hun geld?

Het Koninklijk Penningkabinet bestaat honderdvijftig jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum heeft men onder de titel "Wat deden zij met hun geld?" een tentoonstelling georganiseerd over: de munt in het dagelijks leven van de 17e eeuw. Op suggestieve manier wordt getoond wat de 17e eeuw voor zijn geld kon kopen en aan de hand van tentoongestelde artikelen en gebruiksvoorwerpen uit die dagen laat men zien hoeveel er voor betaald moest worden. Een gespecificeerde schatting van de jaarlijkse uitgaven in het jaar 1658 maakt duidelijk wat de kosten van levensonderhoud voor een gezin van twee personen in onze gouden eeuw geweest zijn. Er is meer; ook de schat van Serooskerke werd niet vergeten.

Deze bijzonder boeiende en overzichtelijke expositie is in de benedenzaal van het Koninklijk Penningkabinet, Zeestraat 71b, Den Haag te zien. De toegang is kosteloos. De tentoonstelling is van 10 - 13 en van 14 - 17 uur geopend, is 's zondags gesloten en duurt tot 1 januari 1967.

Wie van plan is met of zonder leerlingen op bezoek te gaan, adviseer ik eerst

kennis te nemen van het door de directeur van het kabinet, Dr. H. Enno van Gelder, geschreven: De Nederlandse munten; Aulaboek, Utrecht, 1965.

C. M. H. Bosch

=====
Zo juist verschenen: KLEIO - DIDACTICA no. 4 1966

Een methode van zelfwerkzaamheid voor de lagere klassen in het
V.H.M.O. door Dr. P.F.M. Fontaine.

Enkele gegevens over de inhoud:

- A. zelfwerkzaamheid ten aanzien van de basisstof
- B. zelfwerkzaamheid ten aanzien van individuele opdrachten
- C. de "inbreng" van de leraar

Dit belangwekkende deel van de snelgroeïende serie Kleio-Didactica kan
besteld worden:

Leden VGN f. 2,25 per deel

giro 4000 v.d. Algemene Bank Nederland Haarlem t.g.v.

G. Wijling, secretaris van de Raad van Beheer Kleio-Didactica

Prijs voor niet-leden VGN per deel f. 3,00

bestellen via de boekhandel of Stichting Onderwijs Oriëntatie

p/a J.M. Meulenhoff, Postbus 100, Amsterdam
=====

VAKLOKAAL nu noodzakelijker dan ooit !

De mededeling van de redactie in Kleio no. 6, jrg. 7, 1966, blz. 32, waarin voorbeelden van themata in schematische vorm gevraagd werden, bracht mij er toe de nummers van het afgelopen jaar nog eens na te slaan en een inventaris op te maken van wat diverse scribenten soms enthousiast, soms tastend en zoekend, soms ook verontrust over de nieuwe eindexamenregeling in het algemeen en over de keuze-onderwerpen in het bijzonder te berde gebracht hebben. Al lezend was mijn -hernieuwde- conclusie dat iedereen in de sleur die ons regelmatig bedreigt, door deze veranderingen gedwongen wordt tot historische én didactische bezinning. Dat lijkt me een winstpunt.

Maar er is iets waarop ik met nadruk nog eens de aandacht wil vestigen. Dat is de noodzaak van een vaklokaal. Een kwestie, die alleen door Dr. Brants is aangeroerd. (Zie Kleio, no. 3, jrg. 7, blz. 11).

De ingevoerde veranderingen kunnen immers een wezenlijke vernieuwing voor het geschiedenisonderwijs betekenen, nu geleide zelfstudie van de leerlingen een grotere plaats gaat innemen. Zelfstudie, zelfwerkzaamheid zo u wilt, die de belangstelling voor het vak kan stimuleren, maar ook onontkoombaar tot de op- of uitbouw van een geschiedenisbibliotheek moet leiden. Een op- en uitbouw waarvan het belang door de inspectie duidelijk gezien wordt, naar ik vorig jaar november op een vergadering in Amsterdam, waar enkele inspecteurs op het nieuwe leerplan een toelichting gaven, begrepen heb.

Wil die zelfstudie echter inderdaad gerealiseerd kunnen worden, dan moeten de boeken tijdens de les onmiddellijk bereikbaar zijn, wat voor een zo hoog mogelijk rendement, ik heb het zelf ervaren, bovendien van enorme betekenis is.

Dit houdt in dat wij de bibliotheek in een eigen lokaal, nog beter in een kabinet naast ons lokaal, moeten kunnen onderbrengen. Hier kom ik bij de oude wens, die al jaren onder ons leeft -hoe lang is het geleden dat collega Engelman zijn plan voor een vaklokaal indiende?-. wij hebben voor het geschiedenisonderwijs een vaklokaal nodig dat ons de ruimte én de mogelijkheid geeft de vernieuwing ook écht door te voeren.

Daarom moeten wij op de invoering van een vaklokaal voor het geschiedenisonderwijs met de grootst mogelijke klem blijven aandringen. Die invoering is nu noodzakelijker dan ooit!

C. M. H. Bosch

* * * * *

Veertig jaar Nieuw Nederland

(voorbeeld van een thema) (Kleio no. 6, jrg. 7, 1966, blz. 32)

Geïnspireerd door het eerder genoemde verzoek van de redactie, heb ik getracht een eindexamenonderwerp te suggereren aan de hand van literatuur die misschien in een geschiedenisbibliotheek op school aanwezig is of die uit een openbare leeszaal geleend kan worden.

Vooraf een opmerking.

Het ontwerp is een handreiking. Er wordt niet verondersteld dat elk genoemd boek gebruikt zal worden. Ik geef slechts een oriënterende suggestie.

Waar het over gaat.

De tentoonstelling "De vrije zee" in het Haags gemeentemuseum, die in juni van dit jaar geopend werd met een bijeenkomst in de Ridderzaal waar een Engels en een Nederlands historicus voordrachten hielden, de expositie "1666 - 1966" int 't Behouden Huys op West-Terschelling en artikelen in vele dagbladen over de ons allen bekende Vierdaagse Zeeslag hebben afgelopen zomer aandacht gevraagd voor de Tweede Engelse Oorlog en alles wat met dat conflict tussen Engeland en Nederland samenhang.

De gevolgen van die strijd waren o.m. dat wij het door ons veroverde Suriname behielden en onze kolonie Nieuw Nederland prijsgaven.

Ruim veertig jaar waren wij in Noord Amerika gevestigd geweest. In die veertig jaar zit een stuk economische, culturele en politieke geschiedenis. Daarover gaat het.

Hoe uitwerking mogelijk is:

Algemene oriëntatie over de tijd waarover dit onderwerp handelt geven: geschiedenisleerboek en historische atlas.

Basisinformatie kan gehaald worden uit:

P. J. Bouman, Economische en sociale geschiedenis; uitg. Noordhoff, 1965 ¹², met name hfdst. 18, dat over de W. I. C. handelt;

E. Rijpma e. a., Econ. ontwikkelingsgang der volken; uitg. Wolters, 1959 ⁶, hfdst. 19 gaat over de W. I. C.;

C. Ch. Goslinga e. a., Geschiedenis v. Amerika, deel I; uitg. Wolters, 1966 ², pag. 75 e. v. is een leerboek voor het middelbaar onderwijs op de Nederlandse Antillen en juist daarom is het goed dat onze leerlingen het eens in handen krijgen.

Voor uitgebreidere informatie:

H. J. de Graaf e. a., Nederlanders over de zeeën; uitg. De Haan, 1955 ², pag. 26 e. v.;

overzichtelijker is: W. R. Menkman, De geschiedenis van de West Indische Compagnie, Patriaserie, 1947, pag. 108 e. v.;

illustratief zijn de bladzijden in: J. Presser, Amerika van kolonie tot wereldmacht; Elsevier pocket, 1965 ³, pag. 55 - 57.

Gedetailleerdere inlichtingen geven:

Historische Winkler Prins, Winkler Prins en/of Oosthoek Encyclopedie, de Katholieke Encyclopedie en/of de Christelijke Encyclopedie,

W. J. van Balen, Holland aan de Hudson; Amsterdam, 1947 ², vertelt op vlotte wijze de geschiedenis van de ruim veertigjarige Nederlandse kolonisatie in Noord Amerika;

A. A. van Schelven, Het Calvinisme gedurende zijn bloeitijd, deel II; uitg. Ten Have, 1951, behandelt de Nieuw Nederlandse bijdrage in het calvinisme in Noord Amerika, pag. 354 e. v. en is alleen geschikt voor de leraar;

J. C. Mollema, De Nederlandse vlag op de wereldzeeën, op gegist bestek; uitg. Schelkens en Giltay, 1963 ², hfdst. 4 gaat over: Hudsons reis naar de Manhattans, pag. 114 - 126, zeker voor leerlingen bruikbaar;

in het Henry Hudson nummer van het tijdschrift Delta zijn, met enkele goede afbeeldingen, in september 1959 een aantal bladzijden uit het reisjournaal van Hudson gepubliceerd: Robert Juet (journaalschrijver van Hudson), Master Henry Hudson passes Manna-hata; ze zijn bijzonder illustratief en in niet moeilijk Engels geschreven;

L. van Nierop, Rensselaerswijck 1629 - 1704, dat deze patroonskolonie in Nieuw Nederland bespreekt in het Tijdschrift voor Geschiedenis, 60e jrg., 1947,

is niet voor leerlingen geschikt;

in de derde serie biografieën geschreven door de Sectie Geschiedenis van het Chr. Paed. Studie-centrum, Den Haag, en bestemd voor leerlingen van het v.h.m.o., verschijnt volgend jaar een levensbeschrijving van Pieter Stuyvesant, waarin een summier overzicht van de geschiedenis van de kolonie verwerkt is; twee historische romans geven beide een aardig beeld van het leven in de kolonie:

L. P. Mayring, Pieter Stuyvesant, de man die New York bouwde, uit het Duits vertaald; uitg. Tijl, Zwolle, 1963; aan elk hoofdstuk gaat een korte historische inleiding vooraf;

P. J. Risseuw, Anneke Jans, een roman uit de jaren toen New York nog Nieuw Amsterdam was; uitg. Kok, Kampen, 1966⁴, met twee duidelijke kaarten, één van het eiland Manhattan en Nieuw Amsterdam en één van bijna geheel Nieuw Nederland; achterin het boek staat een uitvoerige lijst van geraadpleegde werken;

tenslotte: in het Nederlands Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam zijn o.m. tentoongesteld:

een oude kaart van Nieuw Nederland, vervaardigd door Nic. Visscher, met een gezicht op Nieuw Amsterdam;

brieven en andere documenten die betrekking hebben op de reeds genoemde patroonskolonie Rensselaerswijck, waaronder het certificaat van de aankoop uit handen van de Indianen van land bewesten de Hudson, ondertekend door Pierre Minuit, dezelfde man die in 1625 voor goederen ter waarde van zestig gulden Manhattan gekocht had.

C. M. H. Bosch

Studieconferentie Geschiedenisonderwijs Helsingør Denemarken (vervolg)

eerste deel opgenomen in Kleio no. 6, jrg. 7, 1966, blz. 29 - 32.

Wel betoogden velen, dat samenwerking met de leraar aardrijkskunde belangrijk is bij de behandeling van niet-Europese culturen. Verder beklemtoonden verschillenden de noodzaak de historische continuïteit te handhaven en een ontwikkelingsbesef bij te brengen met zo min mogelijk feiten, een pleidooi dat ons nogal overbodig leek.

Maatschappijleer.

Hoeveel waarde de Raad van Europa hecht aan "burgerschapskunde" en "burgerzin" blijkt uit de talrijke conferenties, die al aan dit onderwerp gewijd zijn. (vgl. o.m. verslag van Dr. J. v.d. Valk en Dr. M. v.d. Vorst in "Kleio" 4e jrg. nr. 3). Toch kwam het nu weer aan de orde n.a.v. een inleiding door de

Zweedse regeringsadviseur Eric Ostlundh, die een uiteenzetting gaf van inhoud en methode van dit vak in zijn land. Het zou te ver voeren om uitvoerig in te gaan op deze lezing, hoewel ze bijzonder instructief was. Dit temeer, omdat hij de verhouding geschiedenis - maatschappijleer duidelijk aan gaf: de werking van de historische werkelijkheid, zoals die zich in onze moderne maatschappij voor doet. In Zweden is het vak ontstaan door een initiatief van de politieke partijen die het wenselijk achtten studenten te leren de democratie te begrijpen, te beleven en uit te oefenen, uit ideologisch-pedagogische overwegingen dus. Het heeft een sterk historische inslag, ook door de toegepaste methode van vergelijking en analyse, maar omvat een reeks van vakken (aardrijkskunde, statistiek, economie en sociologie, naast geschiedenis, staatsinrichting en internationale politiek). Economie, aardrijkskunde en geschiedenis worden zoveel mogelijk simultaan gegeven. Uiteraard eist dat coördinatie, bij welke de schoolleider een belangrijke rol kan vervullen in het aanwijzen der onderwerpen, het bepalen van de methode en het verdelen van taken. Aan de verschillende vakken wordt alleen de achtergrond ontleend, uniforme zienswijze is niet noodzakelijk, integendeel leiden afwijkende meningen tot discussie, welke het probleem open houdt en daarmee de belangstelling. Op de lezing kwamen talrijke reacties. Deze samenvattend kan gesteld worden, dat men van maatschappijleer verwacht: bijbrengen van kennis en begrip van de menselijke samenleving in nationaal Europees en wereldverband; leren kritisch te denken om problemen te bespreken. Het moet alles omvatten wat tot dit doel kan leiden, maar moet zeker economische constitutionele, sociologische en politieke aspecten bezitten. Het dient informatie te verschaffen en geen indoctrinatie te zijn; zou verbonden moeten zijn met geschiedenis en filosofie (cfr. in Duitsland: Gemeinschaftskunde); mag zeker niet geïsoleerd gegeven worden van geschiedenis, doch ook niet van aardrijkskunde, current affairs en levensbeschouwing. De meerderheid der afgevaardigden was van mening, dat de leraar maatschappijleer dezelfde moet zijn als de leraar geschiedenis; een minderheid hield staande, dat structuur en methode zozeer verschillen, dat een andere, speciaal opgeleide leraar het zou moeten doceren. Als beste methode dacht men in het algemeen aan een bestudering van de nationale samenleving en vandaar uit de Europese en de wereldverhoudingen. Het aantal roosteruren zou 1 à 2 moeten zijn in z.g. afsluitingsjaren, minstens 2 in klassen waar de 20e eeuw besproken wordt in de geschiedenisles. In dit geval bereidt de historicus de maatschappijleer voor. Zonder deze samenhang, meende men, hebben noch maatschappijleer, noch geschiedenis zin.

Lerarenopleiding.

Over de lerarenopleiding hield Prof. Niels Skyum-Nielsen van de universiteit van Kopenhagen een oratie, die geheel afgestemd was op de aldaar bestaande regeling. De gehele opleiding bleek 8 à 9 jaar in beslag te nemen, maar de meeste studenten vervullen intussen ook hun dienstplicht en aanvaarden na het

candidaats een baan. Slechts 35% komt in het onderwijs terecht, de rest in de administratieve dienst, de journalistiek, de publiciteitsmedia en uitgeverijen. In het algemeen kwam het de deelnemers voor, dat de opleiding te lang is, maar wel aangepast aan de hiervoor genoemde eisen. De pedagogische scholing in Denemarken is beslist zwaarder dan in Nederland. Ondanks deze vernieuwing, welke in de laatste jaren zijn beslag gekregen heeft, is er te weinig contact tussen de universiteit en de middelbare schoolleraar. De algemene klacht was, dat de universiteit een "ivoren toren"-houding aanneemt. Zomercursussen, postacademische colleges en studiedagen werden noodzakelijk geacht. Men was van mening, dat hier een taak lag voor de lerarenorganisaties. Zonder enig chauvinisme, maar toch wel tevreden konden wij wijzen op de situatie in Nederland, waar, mede dank zij overheidssubsidie en medewerking van universitaire staven aan deze behoefte voldaan wordt.

Natuurwetenschappen en Geschiedenis.

Prof. Phil, de "Deense Dijksterhuis", gaf in een magistraal betoog een overzicht van de ontwikkeling der natuurwetenschappen en betreurde het, dat zo weinig daarvan en van het natuurwetenschappelijk denken een weg vond naar de middelbare scholier. En wat is meer Europees dan natuurwetenschap? De lezing riep vele problemen op. Zonder te willen bestrijden dat het belangrijk en instructief is iets van het Europese denken te behandelen, is er eerst de praktische vraag: hoe vindt iemand de geëigende stof; kan de geschiedenisleraar de stof aan; kan hij zich zo op deze materie inspelen, dat hij iets zinvol kan overdragen? Natuurlijk is wel wat te doen, maar zeer snel komt men dan terecht in een ander vak, dat vaak te hoog ligt voor de middelbare scholier. Is het gemakkelijk te spreken over: de invloed van de Griekse wiskunde op Plato's filosofie, over Newton's invloed op de encyclopedisten, over de "relatieve bewegingen" of over "paradoxen"? Misschien zijn dit ook retorische vragen. Maar wel is duidelijk dat de ontwikkeling van natuurwetenschappelijk denken en van de techniek niet alleen boeiend is, maar zozeer een deel van de Europese beschaving, dat we dit aspect niet mogen verwaarlozen, integendeel moeten proberen er een plaats voor in te ruimen in de geschiedenislessen (zie aanbevelingen).

Geschiedenisonderwijs in de lagere leerjaren.

Dr. E. Hales van Engeland behandelde in zijn toespraak niet, zoals zijn voorgangers een onderwerp betreffende de hogere leerjaren van de middelbare school, maar het geschiedenisonderwijs in het laatste jaar van de schoolplichtige leeftijd, als de meerderheid der schoolbezoekende bevolking de maatschappij intrekt. Spreker wees erop, dat deze jongelui de haard kunnen vormen van een revolutie en dat hun instelling daarom uitermate belangrijk is. Het geschiedenisonderwijs moet dan ook in dit jaar een sterke morele inslag hebben, zo betoogde hij. Het moet eerbied voor de culturele verworvenheden bij brengen en

dit op een emotionele, enthousiaste wijze, de dramatische elementen volledig benuttend en voortdurend, de strijders voor menselijkheid, recht en welvaart ten tonele voerend, het verlangen naar vrede, edelmoedigheid en offervaardigheid wekken, die voor het bereiken van een groot doel nodig zijn. Deze leerlingen moeten niet rationeel benaderd worden, noch te idealistisch, maar emotioneel. Heldhaftigheid, tragedies en rampen maken een diepe indruk. Vanuit die indruk oordelen en handelen deze jongelieden. Geschiedenis is: ontwikkeling, dood, opstanding, offer, "emoting power". Maar ze moet in zijn geheel gegeven worden zonder veel namen en schema's, visionair, thematisch en vanaf de wortels der problemen. Een natie, stelde Dr. Hales, is geen linguïstische, noch geografische, noch religieuze, noch institutionele eenheid, maar een groep, die zich door traditie verbonden weet. In deze zin kan ook Europa een natie zijn en een dramatische schildering der gemeenschappelijke traditie kan alleen het saamhorigheidsgevoel bij deze jongelui wekken. Het is duidelijk tot welke denkrichting Dr. Hales gerekend kan worden, doch dit is niet essentieel. Van meer betekenis is dat hij op indrukwekkende wijze getuigenis aflegde van zijn geloof in de vormende waarde van het geschiedsonderwijs in de lagere leerjaren, mits het maar "aangepast" gebracht wordt, en de meeste afgevaardigden overtuigde van de werkelijk grote kracht van het "voorbeeld", dramatisch, of op zijn minst enthousiast geschilderd.

De laatste dagen van de conferentie waren gewijd aan algemene discussies en het opstellen van aanbevelingen. Deze verliepen moeizaam, dreigden soms zelfs verdeeld te raken, maar na enige marathonzittingen kwam het toch tot eensluidende teksten in de aanbevelingen.

Deze conferentie was belegd in hotel "Prins Hamlet" te Helsingør, Denemarken, waar de regeringsgedelegeerden een uitstekende huisvesting vonden en een bijzonder goede outillage, welke de deelneming aan plenaire vergaderingen en werkgroepen tot een aangename ervaring maakten. De Deense regering verdient hiervoor alle lof.

Op gezette tijden werd de conferentie onderbroken voor een excursie. Zo bezocht het gezelschap het machtige slot "Kronburg" aan de Sont, dat de geest van Hamlet herbergt. Op zondag 29 augustus bezochten de deelnemers het splinternieuwe "Ballerup-gymnasium" en het Historisch Instituut te Kopenhagen. Officiële ontvangsten hebben niet plaats gevonden, ook niet in Elsinør, dat wel rustig was, maar de congresgangers niets ter verpozing bood dan de stranden van de Øresund en de ferryboten naar Zweden. De reeds genoemde goede verzorging ten spijt is voor een internationale conferentie Helsingør o.i. evenmin geschikt als Den Helder, waarmee het vergeleken kan worden. Bijzonder attractief was wel de excursie door Sjaelland, tijdens welke een afscheidslunch werd aangeboden door de Deense regering in een rustieke uitspanning aan de Roskildefjord en o.m. een bezoek werd gebracht aan de kathedraal van

Roskilde, de nekropolis van de Deense koningen.

P. J. Schwiebbe.

A A N B E V E L I N G E N

I. Algemene problemen betreffende het geschiedenisonderwijs op middelbare scholen.

1. Geschiedenisonderwijs moet in synthese gedoceerd worden; niet alleen politieke en militaire geschiedenis, maar alle aspecten van samenlevingen uit het verleden (economie, kunst, beschaving) moeten besproken worden. Dit geschiedenisonderwijs moet beschouwd worden als een grondslag voor de opvoeding van de burger van Europa en van de wereld, evenals het onderwijs in aardrijkskunde en maatschappijleer.
Geschiedenis moet onderwezen worden als zelfstandig vak in alle klassen van de middelbare school en in alle vormen van voortgezet onderwijs. Het zou een eindexamenvak moeten zijn, in ieder geval een keuzevak voor het eindexamen.
Terwijl contemporaine geschiedenis noodzakelijkerwijze samenvalt met wereldgeschiedenis, behoeft dat niet het geval te zijn met de geschiedenis van het verdere verleden. Maar het is noodzakelijk tenminste enige onderdelen van de wereldgeschiedenis van het verdere verleden te doceren, o. m. als basis voor de contemporaine geschiedenis.
Bij het onderwijs in de geschiedenis, speciaal in de moderne geschiedenis, moeten voor alle klassen en alle leeftijden de ontwikkeling van de wetenschappen, de techniek en de mechanisatie als zeer belangrijke aspecten beschouwd worden.
2. Het onderwijs in de geschiedenis van niet-Europese volken en culturen kan om verschillende redenen gegeven worden: uit wetenschappelijk oogpunt (de historische waarheid) en om pedagogische en ethische redenen, n. l. om de leerlingen een bredere kijk te geven en hen te behoeden voor een Europees superioriteitsgevoel; bovendien om praktische overwegingen, n. l. hen enige kennis bijbrengen over de volken waarmee ze in de toekomst hoogstwaarschijnlijk in nauwer contact zullen komen (pol. ontwikkeling, handel, reizen).
3. In de huidige omstandigheden is het noodzakelijk dat de eigentijdse geschiedenis een onderdeel van het leerplan is. Het is heel belangrijk, dat de problemen van de laatste jaren worden voorgelegd aan onze leerlingen. Dat moet gebeuren met een maximum aan objectiviteit en onder weergave van alle standpunten ter zake. Omvang en diepte der bespreking zijn uiteraard afhankelijk van behoeften en opnamevermogen van de leerlingen.

gen, hun leeftijd en hun historische kennis.

Onderwijsmethoden, Leermiddelen, Programma's.

4. De deelnemers verheugen zich er over, dat in Europese scholen moderne leermethoden gebruikt worden, maar spreken de wens uit, dat zulks in toenemende mate het geval gaat worden.

Zij zijn van mening, dat de leraren in omstreden kwesties de verschillende standpunten moeten uitleggen om hun leerlingen te leren problemen op een historische wijze te benaderen.

Zij stellen, dat een bepaald aantal feiten geleerd moet worden, maar achten het belangrijker historisch begrip en historisch denken te bevorderen. Eveneens zien ze in het bemoedigen en oefenen van leerlingen in het gebruiken van boeken en ander materiaal, dat hun kennis kan verrijken een belangrijk moment.

Zij menen, dat handboeken en leermiddelen in overeenstemming moeten zijn met de stand van het historisch onderzoek.

Zij zien in het verschijnsel van de "overlading" een ernstig probleem.

Uit de "oude" stof zullen delen moeten verdwijnen om plaats te vinden voor "nieuwe" onderdelen. Daartoe is een grote vrijheid van keuze nodig voor de geschiedenisleraar, een vrij soepel programma en, in verschillende landen, een totale herziening ervan. Programma's moeten de voorgeschreven stof tot een minimum beperken. Ze moeten meer in het algemeen de stof aanduiden. Anderzijds dient de historische continuïteit steeds bewaard te blijven.

Voor het onderwijs in de geschiedenis bevelen de deelnemers aan:

- het gebruik van authentieke visuele hulpmiddelen en van geschreven bronnen
- een optimale planning en coördinatie met aardrijkskunde en andere aanverwante vakken.

II. Het onderwijs in de Europese Geschiedenis.

In de geschiedenis zal de klemtoon gelegd dienen te worden op een zeker aantal belangrijke feiten, die getuigen van de gemeenschappelijke lotgevallen van de Europese volken. Dat betekent niet, dat er uniformiteit zou moeten bestaan, integendeel zullen de Europese aspecten behandeld moeten worden aan de hand van de in ieder land verschillende omstandigheden. Voorts zouden de leraren de gebeurtenissen uit de nationale geschiedenis welke voor de Europese belangrijk geweest zijn steeds moeten aanduiden en beklemtonen. De nationale geschiedenis moet steeds - zover mogelijk - tegen een Europese achtergrond behandeld worden. Sommige gemeenschappelijke elementen van de Europese geschiedenis zijn daartoe zeer geschikt e. g. :

1. Griekse cultuur, Jodendom en Christendom, Hellenisme, Romeinse

- beschaving, de Germanen, Byzantium, de Islam;
2. De Feodaliteit;
 3. De Kerk;
 4. Agrarische en stedelijke samenlevingen in de Middeleeuwen;
 5. De Kruistochten;
 6. Vertegenwoordigende lichamen en rechtsbeginselen;
 7. Middeleeuwse wetenschap en kunst;
 8. Renaissance en humanisme;
 9. De religieuze hervormingen;
 10. Ontdekkingsreizen en overzeese expansie;
 11. De ontwikkeling van het kapitalisme;
 12. Ontstaan, ontwikkeling en consolidatie van sterke, nationale staten;
 13. De moderne staat en het absolutisme;
 14. De eeuw van Classicisme en barok;
 15. De tijd van de Verlichting;
 16. De wetenschappelijke, industriële en agrarische revolutie;
 17. De revoluties van de 18e en 19e eeuw; liberalisme en nationalisme;
 18. Socialisme;
 19. Culturele, artistieke, wetenschappelijke en technische ontwikkeling van de 19e en 20e eeuw;
 20. Europese expansie in de wereld en de ontwikkeling van koloniale imperia;
 21. Democratie, Fascisme en Communisme; de twee wereldoorlogen;
 22. Europa's veranderde positie in de wereld van nu;
 23. Europa's verdeeldheid en de pogingen om tot samenwerking en eenheid te komen, voorheen en nu.

III. Maatschappijleer

Doelstellingen en inhoud:

- a. Het doel van iedere opvoeding van toekomstige burgers is het bijbrengen van de wil en de mogelijkheid om de problemen van de huidige wereld te begrijpen, en om op een actieve wijze te participeren in het politieke, economische en sociale leven van de verschillende gemeenschappen, waarin ze leven. Het doel van de maatschappijleer moet dan zijn: een pogen in onze leerlingen de wil tot een sociaal gedrag op te wekken, een Europese en mondiale belangstelling en gerichtheid bij te brengen en respect voor fundamentele waarden, patriottisme in de juiste betekenis van het woord en begrip voor de Europese en wereldgemeenschap.
- b. De doelstellingen van het onderwijs in maatschappijleer kunnen van ethisch-politieke aard zijn (goede staats-, Europese en wereldburgers vormen), en van wetenschappelijke (een juiste schildering geven van de moderne samenleving.) Tussen deze aspecten is geen tegenstelling, want

de ene vult de andere aan. Het doel zij steeds: informatie, beslist nooit: indoctrinatie.

- c. Maatschappijleer mag zich niet beperken tot informatie over de staatsinstellingen, maar moet zich ook uitstrekken tot de sociaal-economische en politieke instellingen van de menselijke samenleving.

Geschiedenis en maatschappijleer

De benaderingswijze van geschiedenis is "genetisch", die van maatschappijleer "functioneel". Toch sluiten ze elkaar niet uit en mag evenmin een historische benadering ontbreken in maatschappijleer; geschiedenis is meer dan een illustratie voor maatschappijleer. Toegegeven, dat rechten en plichten van een burger nu anders zijn dan vroeger, maar juist voorbeelden uit het verleden maken het jonge mensen gemakkelijker de moderne instellingen te begrijpen, terwijl het inzicht in de ontwikkeling hem duidelijk maakt, dat de thans bestaande niet onaantastbaar en definitief zijn, maar onderhevig aan verandering. Het "historia vitae magistra" heeft hiermee een kans wår te worden.

Contemporaine geschiedenis en "current affairs" kunnen het materiaal leveren voor maatschappijleer, omdat geschiedenis hier als een "oefenterrein" kan worden gezien.

Sommige gedelegeerden geven uitdrukking aan hun vrees, dat geschiedenis door maatschappijleer zou worden verdrongen. Algemeen was men het erover eens, dat:

1. onderricht in geschiedenis gescheiden moet blijven van onderricht in maatschappijleer; dit omdat onderwerpen en methoden anders zijn;
2. dezelfde leraar geschiedenis en maatschappijleer zou moeten geven, of dat minstens een nauwe samenwerking tussen beiden bestaat;
3. het onderwijs in de maatschappijleer moet worden toevertrouwd aan de leraar geschiedenis, omdat begrip van het heden kennis van het verleden vereist, en omdat onderwijs in de geschiedenis dat niet uitloopt op bestudering van hedendaagse problemen zijn doel niet bereikt en leidt tot depreciatie.
4. Indien maatschappijleer in de toekomst door speciaal opgeleide leraren wordt gegeven is het van het grootste belang dat zij aan de universiteit een algemene historische kennis en kennis van de historische methode op doen.

IV. De Lerarenopleiding

De deelnemers menen, dat de opleiding van toekomstige leraren zou moeten plaats vinden aan de universiteiten.

1. De opleiding van geschiedenisleraren dient een inleiding te geven tot de "theorie der geschiedenis" en een opleiding tot het gebruik van bronnenmateriaal en in onderzoekstechniek. Opdat studenten zich kunnen trainen in de toepassing van deze methodologische beginselen moet de geschiedenisstudie eveneens de bestudering van één of meer speciale perioden omvatten. Voorts achten de deelnemers het van essentieel belang, dat de geschiedenisstudie niet alleen een grote lijn van de algemene geschiedenis omvat, maar ook een bevredigende inleiding tot de aardrijkskunde, de economische wetenschappen en de moderne maatschappij.
2. In de lerarenopleiding zou de pedagogische voorbereiding, - theoretisch en vooral praktisch - een aanzienlijke plaats moeten innemen. De pedagogische opleiding moet gegeven worden door praktiserende leraren en dient onder controle te staan. Leraren van scholen voor voortgezet onderwijs moeten met de autoriteiten, belast met de beoordeling van de geschiktheid van de student voor het onderwijs, deze mede vaststellen.
3. De deelnemers komt het bijzonder belangrijk voor, dat reeds praktiserende leraren hun kennis en vaardigheid op peil houden, c. q. brengen om zo de resultaten van het moderne wetenschappelijk onderzoek te kunnen integreren in hun lessen. De deelnemers bevelen aan, dat een blijvend contact gevestigd wordt tussen leraren en universiteitsprofessoren.
"Vernieuwingscursussen" en "vervolgcursussen" worden als zeer belangrijk beschouwd. Voorgesteld werd, dat zulke cursussen zouden worden georganiseerd op initiatief van de Raad van Europa, of misschien van de UNESCO, of op nationaal niveau door de samenwerking tussen het ministerie van onderwijs en niet-gouvernementele organisaties, b.v. lerarenverenigingen. De inleidingen zouden gegeven kunnen worden door universiteitsprofessoren, of door andere gekwalificeerde personen, zo mogelijk ook uit het buitenland.
4. De deelnemers geloven, dat een uitwisseling van leraren hoogst gewenst is, en menen, dat deze, indien mogelijk, het best kan worden tot stand gebracht door de Raad van Europa.

P. J. Schwiebbe

In 1965 verscheen met vier afleveringen de eerste jaargang van Cahiers de Clio, Carrefour des Historiens et des Enseignants. Met dit tijdschrift hebben de frans-talige geschiedenisdocenten van België thans hun eigen orgaan. Als doel van de Cahiers wordt in de eerste bijdrage kort en bondig gesteld de bevordering van het contact tussen onderwijs en wetenschap. Elke bijdrage heeft dezelfde vaste rubrieken, t. w. de Tribune Libre, die wordt ingeruimd aan allen, ook niet-historici, die ideeën over geschiedenis en geschiedenisonderwijs te berde wensen te brengen. In de afdeling Information Historique worden korte artikelen met een wetenschappelijk karakter opgenomen. Als zeer belangrijk wordt de rubriek Information Pédagogique beschouwd. Hierin verschijnen artikelen over hervormingen van het onderwijsprogramma, mededelingen over didactisch materiaal, verslagen van pedagogische experimenten en vooral lessenschema's. De vierde rubriek Actualité is gewijd aan conferenties, tentoonstellingen, studiereizen etc., terwijl de laatste rubriek Information Bibliographique voor zichzelf spreekt. Aangezien een gedetailleerde bespreking van de gehele jaargang niet wel mogelijk is, zal ik rubrieksgewijs een en ander uit de rijke inhoud lichten.

Tribune Libre. In de derde aflevering trof mij een pleidooi van L. L. Guillaume voor wat wij de semi-concentrische methode zouden noemen, de double-cycle. In het eerste schooljaar behandelde men de geschiedenis van Gallië, het begin dus van de Belgische geschiedenis, tot en met de 16e eeuw en in het tweede jaar de 17e eeuw tot en met 1945. Men komt dan natuurlijk niet verder dan chronologie en wat feiten. De twee cycli, verdeeld over de volgende schooljaren, is bestemd om dieper op de zaken in te gaan - met name op de Oudheid, waarvoor de leerlingen van de eerste klas te jong zijn - en de nadruk te leggen op de beschavingsgeschiedenis. In de vierde aflevering komt F. Lemaire met "un programme d'histoire pour notre temps". Het passief aanhoorde chronologische geschiedenisverhaal van grote mannen, politieke en militaire gebeurtenissen moet plaats maken voor een actieve methode, waardoor de leerling leert denken. We moeten van de actualiteit uitgaan, liefst van de directe omgeving (stad, streek) en daarbij bronnen (archieven, kranten) gebruiken. De leerling wordt dan automatisch geconfronteerd met allerlei belangrijke zaken als industrialisatie, godsdienstoorlogen, revolutie, concilie van Trente etc. Boeken zijn er niet om geleerd, maar om gebruikt te worden. Daarom moeten de traditionele schoolboeken vervangen worden door losbladige uitgaven van documenten met daarnaast chronologische lijsten, tabellen, statistische gegevens, kaarten etc. Zeker zal niet iedereen de stellingen van Lemaire onderschrijven, maar het is desondanks een fris en leerzaam artikel. Duidelijk blijkt bovendien uit de bijdragen van deze rubriek, dat de Belgische geschiedenisleraar met dezelfde problemen worstelt als zijn Nederlandse collega.

Information Historique. In België wordt sterke nadruk gelegd op de betekenis van plaatselijke en regionale geschiedenis voor het geschiedenisonderwijs. Diverse artikelen in deze en ook andere rubrieken geven daarvan blijk.

J. Dugnoille schrijft in afl. 1 over de betekenis van de plaatselijke archieven, speciaal de gemeenterekeningen. In afl. 2 bespreekt G. Hansotte de plaatselijke instellingen in de gebieden rond Luik op het einde van het Ancien Régime. In afl. 3 worden enkele resultaten bekend gemaakt van de werkzaamheden van een Centre interscolaire de recherche et de documentation pour l'enseignement de l'histoire. Deze groep geschiedenisleraren - tevens inspirators bij de oprichting van Cahiers de Clio - onderzoekt stelselmatig allerlei archieven en legt lijsten aan van documenten, die voor de les bruikbaar zijn. In de afl. 3 en 4 worden zeer uitvoerige bibliografieën gepubliceerd van resp. de provincies Namen en het prinsbisdom Luik. Deze bijdragen zijn werkelijk om van te watertanden. Zou het niet mogelijk zijn, dat onze Kleio voor de Nederlandse provincies een dergelijke bibliografie liet samenstellen?

In de rubriek Information Pédagogique treffen we o. a. een chronique cinématographique aan, waarbij allerlei films, bij de geschiedenisles te gebruiken, worden besproken, terwijl ook de instantie, die de film uitgeeft of verhuurt wordt genoemd. Verder is deze rubriek gevuld met z. g. leçons types, modellessen of lessenschema's. Zo blijken onze Belgische collega's reeds te bezitten, wat voor ons nog een vrome wens is (vgl. Kleio 1966, no. 6, p. 32). Een greep uit de veelheid van onderwerpen: Ontcijfering van oude schriftten, de slavernij in de Romeinse wereld, Erasmus en het Nederlandse humanisme, de damesmode onder Lodewijk XV, de economie vóór de industriële revolutie, het fascisme, de ontwikkeling van het kiesrecht in België, Precolumbiaanse beschavingen, de Gouden Eeuw van de Republiek, gevolgen van de kruistochten. Bij elke modelles is precies aangegeven voor welke klas hij dient en hoeveel lesuren eraan besteed mogen worden, terwijl geraadpleegde literatuur en te gebruiken didactisch materiaal, zoals teksten, geluidsbanden, dia's, kaarten, munten, natuurlijk niet ontbreken. Ook wordt nauwkeurig vastgesteld, hoe de les moet worden ingedeeld, wat op het bord geschreven moet worden, wat de leerlingen gevraagd en gedicteerd moet worden. Indien deze modellessen precies naar de letter gegeven moeten worden, hebben zij iets van een keurslijf, waarbinnen de vrijheid van docent en leerling toch wel erg in het nauw wordt gebracht. Gebruikt men ze echter als inspiratiebron, dan zal iedereen, ook de Nederlandse docent, er veel van kunnen leren. De literatuuropgaven bij de modellessen zijn zo uitvoerig, dat de gemiddelde auteur van een candidaatscriptie ervan zou blozen, maar gaan desondanks mank aan een m. i. bijzonder ontsierende eenzijdigheid: op een enkele uitzondering na worden alleen franstalige artikelen en boeken opgegeven. In tegenstelling hiermee is de laatste rubriek, die van de boekbesprekingen, meer internationaal georiënteerd.

De Cahiers de Clio, die keurig verzorgd zijn uitgegeven en ieder ong. 100 pag.

tellen, kunnen op verzoek voor een periode van drie weken tegen portokosten ter inzage worden toegezonden. (adres: Willem III-laan 34, Breda).

Dr. C. J. M. Brok.

* * * * *

HISTORISCHE DOCUMENTATIE: 9e jaargang, nrs. 3,4,5: Nederlandse Boekhandel, Antwerpen.

In nummer 3 geeft prof. dr. M. Dierickx s. j. een overzicht van de jongste Luther-literatuur. Hij wijst er op, dat er een groeiende overeenstemming te constateren valt bij het oordeel over Luther door R. K. en Reformatorische historici. De eersten aanvaarden steeds meer, dat Luther een diep-religieus mens was, terwijl de laatsten in hun geschriften doen uitkomen, dat Luther wel erg veel de nadruk gelegd heeft op eigen persoonlijkheid.

In een interessant artikel gaat A. v. Peteghem in hetzelfde nummer de "Historische macht en onmacht van de diplomaat en de politicus" na. Hij wijst daarbij vooral op een aantal moeilijkheden, wat een rol heeft gespeeld bij diplomatieke onderhandelingen. Als eerste noemt hij het grote gebrek aan talenkennis bij de diplomaten die na de eerste Wereldoorlog optraden, waardoor moeilijke onderhandelingen ontstonden en pijnlijke situaties zich voordeden. Ook de geografische kennis van diplomaten blijkt soms ontstellend slecht, met alle gevolgen van dien. De schrijver geeft daar enkele staaltjes van, die hier niet onvermeld mogen blijven.

Zo bleek Foch te denken, dat Keulen een spoorwegknooppunt was in Pfalz, terwijl Tardieu, een adviseur van Clemenceau, meende, dat Gallicië en de Boekowina in Noord-Italië lagen. Van grote betekenis is ook de lichamelijke toestand van de onderhandelaars. Daarbij komt dan nog, dat ze meestal te ijdel zijn, om te bekennen, dat ze b. v. hardhorend zijn.

In nummer 4 wijdt zuster Pia een uitvoerig artikel aan "De vrouw in het licht van het Humanisme". Uit een aantal werken uit die tijd heeft zij de passages gelicht, die over de positie van de vrouw gaan. Zij wijst erop, dat de vrouwen in het noorden minder veelzijdig en minder degelijk gevormd waren dan de Italiaanse vrouw. Ook de mannen in het noorden zijn minder bereid geweest de vrouw aan de geestelijke beweging deel te laten nemen. Van grote betekenis is in het zelfde nummer een artikel van prof. Dierickx s. j. over de vrijmetselarij. Hij heeft daar in 1963 in dit tijdschrift ook al over geschreven. En daarna zijn onderzoekingen voortgezet. Zijn conclusie is, dat de regelmatige vrijmetselarij, te weten de vrijmetselarij, die door de Engelse Grootloge als eerste Grootloge in de wereld als zodanig wordt erkend, niet valt onder het nadrukkelijke verbod voor de Kerk. In 1717 is de Engelse Grootloge gesticht en alle andere Grootloges zijn door haar opgericht of met haar erkenning.

De Kerk nu, verbiedt haar leden het lidmaatschap van de vrijmetselarij, omdat ze samen zou spannen tegen Kerk en wettig burgerlijk gezag. En omdat dit

laatste niet het geval is volgens de schrijver voor al die vrijmetselaren, die goede banden met de Engelse Grootloge onderhouden, kunnen R. K. zich bij deze loges aansluiten.

In nummer 5 gaat U. Vermeulen na welke "De invloed van de Arabische wetenschap op Westeuropa tijdens de Middeleeuwen" is geweest. Eerst geeft de schrijver weer hoe de Arabieren kennis namen van de Helleense en Hellenistische geleerden en welke bijdragen zij zelf gaven aan de ontwikkeling der wetenschappen. Nadat hij een overzicht heeft gegeven van de stand van zaken van de wetenschap in Westeuropa, beschrijft hij hoe via de contactpunten in Spanje en Sicilië de Arabische wetenschap in Westeuropa is doorgedrongen. Een kort en boeiend artikel is ook de beschrijving van zuster Pia over het Vlaamse boerenleven ten tijde van Karel V.

In dit nummer begint A. van Peteghem met een eerste artikel een uitvoerige studie "Over de geschiedenis van de negerrechten in de Verenigde Staten van Amerika".

J. S. Wijne

* * * * *

ACTUALIA

LEERLINGEN AAN HET WOORD

Een van de opsteltitels voor het eindexamen Gymnasium van dit jaar luidde: "De betekenis van het onderwijs in geschiedenis". Van de 35 leerlingen op een eindexamenklas Gymnasium lieten er vijf hun keuze op dit onderwerp vallen. Voor de leraren geschiedenis mag dit beslist een eervolle score worden genoemd. Zelfs wanneer men zich realiseert, hoe deze keuze vaak tot stand komt. Deze geschiedt nl. dikwijls per modum exclusionis, zoals surveillanten bij het examen-opstel zullen kunnen getuigen. De kandidaten strepen de titels, waarover ze in geen geval willen schrijven, door, totdat er maar één overblijft. Van 9 A-kandidaten koos er één genoemd onderwerp; van 25 B-kandidaten waren het er vier. Zou dit verschijnsel er misschien op kunnen wijzen, dat juist wanneer ons vak niet wordt geëxamineerd de grotere vrijheid bij het onderwijs de belangstelling doet toenemen? Het zou een argument kunnen zijn voor de nieuwe eindexamenregeling.

Er worden in de opstellen vermeldenswaardige opmerkingen gemaakt. Aan het geschiedenisonderwijs op de lagere school blijkt men herinneringen te bewaren, die twee facetten hebben. Met veel genoegen denkt men terug aan de boeiende verhalen uit de eerste tijd van de kennismaking met ons vak, aan de boekjes met plaatjes en tekeningen. De voorbereiding op het toenmalige toelatingsexamen is de sympathie voor de geschiedenis niet ten goede gekomen. Dat wordt gezien als het instampen van jaartallen. Die jaartallen hebben een dui-

delijk trauma achter gelaten. Ze worden geplaatst tegenover begrip en inzicht. Op het geschiedenisonderwijs in het middelbaar onderwijs wordt weinig kritiek geïoefend en ik zou daarin meer willen zien dan louter een demonstratie van wijze voorzichtigheid. Er bestaat waardering voor het onderwijs in de nieuwste geschiedenis, waarvan men het belang onder woorden weet te brengen: het betekent een inleiding op het begrijpen van tijd en omstandigheden waarin de moderne mens leeft. In de vele facetten van het maatschappelijk en staatkundig leven die bij dit onderwijs aan de orde worden gesteld, ziet men een duidelijk onderscheid met andere vakken.

Een leerling waagde zich aan beschouwingen over het adagium, dat de geschiedenis zich niet herhaalt. De gecommitteerde gaf dit opstel de qualificatie mee: "Goede gedachten wat stuntelig uitgedrukt", hetgeen bij dit onderwerp als niet geringe lof mag worden gezien.

Dat kennis van de geschiedenis alleen een uitbreiding van algemene ontwikkeling zou betekenen, wordt categorisch tegengesproken. Immers niet het kennen van vele en losse feiten is in dit opzicht van betekenis maar inzicht in de grote lijnen waarlangs de historische ontwikkeling zich voltrekt.

De leerlingen stellen aan hun docent bepaalde eisen. Maar van de andere kant zijn zij er zich van bewust, dat zij zich van hun kant dienen open te stellen willen zij van het geschiedenisonderwijs profiteren.

Dan blijkt ook dat lang niet alle leerlingen de boven gesignaleerde opvattingen delen. Er wordt niet verzwegen, dat exacte vakken, wiskunde en talen op school in brede kringen hoger worden aangeslagen, dat aan deze vakken meer tijd en aandacht wordt besteed dan aan onze geschiedenis.

P. A. M. Geurts.

* * * * *

Begin november zal in brochurevorm verschijnen het verslag van de conferentie 1966 van de commissie P. A. V.

De titel luidt: "De groeiende gestalte van Tropisch Afrika".

Prijs f. 4. 90 p. e.

Bestellen uitsluitend door storting op giro no. 6278 van de uitgever Van Goor Zn. te Den Haag of bij de boekhandel.

Evenals bij vorige publikaties in deze serie is door opnemng van een bibliografie -samen-gesteld door het Afrika-Studiecentrum te Leiden- de belangrikheid van deze uitgave zeer groot.

RECENCIES: "CAHIERS VOOR GESCHIEDENIS"

SCHOOLSTRIJD EN PARTIJVORMING IN NEDERLAND

Het bestuur van de VGN heeft het initiatief genomen tot het "commissoriaal" doen recenseren van nieuwe uitgaven voor het geschiedenisonderwijs (dit in overeenstemming met een indertijd een aantal uitgevers gedane toezegging). Het bestuur heeft reeds enige leden van de Vereniging bereid gevonden als eersten hun krachten op deze wijze te beproeven. Dezen zijn daarbij als volgt te werk gegaan: één der recensenten schreef de "hoofdrecensie", de anderen schreven daarbij naschriften (deze kunnen aanvullingen zijn dan wel de vorm aannemen van een discussie met de "hoofdrecensent"). Het bestuur zou het op prijs stellen, indien gebruikers der gerecenseerde werken te zijner tijd willen meedelen, welke ervaringen zij hebben opgedaan.

Het bestuur.

Dr. Th. van Tijn, Schoolstrijd en partijvorming in Nederland,
Cahiers voor Geschiedenis, J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De schoolstrijd is een onderwerp waaraan de leraar een groot stuk parlementaire en partijgeschiedenis kan ophangen en een heel tijdperk illustreren. Aan een goede behandeling van deze materie bestaat zeker behoefte en collega Van Tijn heeft met dit Cahier een helder overzicht geschreven, dat vooral waardevol is door het plaatsen van de onderwijspolitiek tegen de achtergrond van de sociale geschiedenis. Het heeft bovendien als voordeel dat het, door dieper te graven, een veel genuanceerder beeld geeft van het probleem dan de "logische" geschiedenis in de algemene leerboeken.

Ondanks de waardering voor het gebodene hebben de recensenten toch een paar ernstige bezwaren tegen dit boekje.

1. De titel roept vragen op, doordat deze de suggestie bevat dat de partijvorming juist en alleen met de schoolstrijd samenhangt. Als we moeten lezen "De schoolstrijd en zijn invloed op de partijvorming", dan zijn zowel de voor- als de achterplaat en de krantekoppen aan de binnenzijde niet relevant. Moeten we lezen "De schoolstrijd en tevens de partijvorming", dan staat er te weinig in het boekje en is m.i. aan de ontwikkeling van de laatste vijftig jaar te kort gedaan. Het was beter geweest als de schrijver zich had beperkt tot de schoolstrijd zonder meer en dan tot de huidige situatie was doorgegaan, de partijvorming is nu te eenvoudig behandeld en het eigen gezicht van elke partij komt niet uit de verf. Er was dus eigenlijk stof voor twee boekjes geweest. Nu treffen we op de slotpagina een paar vage opmerkingen aan, waaraan één, nl. "Maar dat wil niet zeggen dat hiermee het eindpunt van de lageronderwijswetgeving is bereikt", ook geen betrekking heeft op schoolstrijd.
2. Didactisch gezien stelt Van Tijns werkstuk teleur. Het is bekend dat de Cahiers een uitvloeisel zijn van het nieuwe examenreglement, dat de bestudering

van bijzondere onderwerpen verlangt, ten dele door zelfwerkzaamheid der leerlingen. Gaat men van deze laatste overweging uit, dan bevat dit Cahier te veel tekst en biedt het nagenoeg geen ruimte voor zelfstandig concluderen. Wij zijn het erover eens, dat een reeks als de onderhavige geen nieuwe leerboeken dient te verschaffen, maar moet streven naar het publiceren van werkboeken. Men moet i. c. proberen de leerlingen iets te laten meebeleven van de soms zo verhitte sfeer waarin de schoolstrijd zich afspeelde. Er moeten dus teksten zijn, vergelijkingsmateriaal, verwijzingen enz. (een uitspraak van een Réveilman en een "Groninger", van Kuyper en de liberalen, de tekst van een petitionnement e. d.). Ook verwijzingen die kunnen leiden tot zelfstandig onderzoek door één of meer leerlingen dienen niet vermeden te worden. Het na de Belgische affaire toegenomen antipapisme, dat een tijdlang ook de schoolkwestie beheerst heeft, of de sociale woelingen ca. 1885, zijn interessante nevenonderwerpen, waar de auteur op had kunnen wijzen. Het moet mogelijk zijn dat vanuit een Cahier verder gewerkt wordt en in verband hiermee achten wij het ontbreken van een literatuuropgave een ernstig didactisch tekort.

3. Op p. 8 wordt gesteld dat de formule "maatschappelijke en christelijke deugden"

in 1806 iets anders inhield dan in 1857. Een geïnteresseerde lezer zal willen weten hoe de auteur daaraan komt. Elke behandeling van een onderwerp moet beginnen met vastlegging van de juiste terminologie en zeker op politiek terrein is men verplicht te weten waarover iemand het heeft. De schrijver had de leerlingen dit moeten demonstreren. Van Tijn hanteert ook zonder nadere toelichting de term "conservatief-protestanten", wat gemakkelijk verward wordt met "orthodox-protestanten", terwijl er toch ook aanhangers van de Groninger richting mee bedoeld schijnen te worden (p. 15). Het begrip "populair" op p. 18 lijkt ons de oudere betekenis van "volks" te bezitten. Wat de behandeling van de stof betreft vestigt de schrijver de indruk het probleem wat te veel vanuit niet-confessionele hoek te hebben benaderd: op p. 26 dwingt de vermelding van de economische crisis ca 1880 als oorzaak van agitatie, gevolgd door de constatering dat dit bleek uit de Doleantie, de Kerk in een al te marxistisch keurslijf.

Elke recensent zal natuurlijk in een beknopt boekwerkje iets missen dat hijzelf juist onmisbaar acht: een jaartal, een persoon, een term. Wij willen volstaan met de vermelding dat het begrip "antithese" o. i. in dit kader toch wel moeilijk gemist kan worden en met de verbetering van de voornaam van baron Mackay in Aeneas, omdat wij menen dat deze recensie in de allereerste plaats moet bijdragen tot de didactische problematiek van het nieuwe geschiedenisonderwijs.

Dr. F. G. van der Poll
Drs. G. A. J. Giezeman
Pater P. H. F. Gieles.

GRIEKSE MYTHEN NAVERTELD

Robert Graves

MYTHEN VAN DE OUDE GRIEKEN

Met illustraties van Joan Kiddel Monroe

Gebonden f 6,50

Dit boek bevat 27 Griekse mythen, waarin vrijwel de gehele Griekse godenwereld in zijn ingewikkelde verhoudingen en onderlinge tegenstellingen wordt weergegeven. De index vergemakkelijkt het snel opzoeken van een bepaalde persoon. In dit werk heeft de schrijver gepoogd een moderne versie van deze mythen voor de jeugd te geven.

Robert Graves

HET BELEG EN DE VAL VAN TROJE

Met illustraties van Walter Hodges

Gebonden f 6,50

In deze uitgave wordt ook de voorgeschiedenis en de nasleep van de Trojaanse oorlog vermeld. De gedichten van Homerus zijn volstrekt niet de enige bron van de legende: ongeveer tweederde van dit boek is ontleend aan andere Griekse en Latijnse schrijvers. Dit is waarschijnlijk de eerste moderne poging om het hele verhaal van de stichting van Troje af tot aan de thuiskomst van de overwinnende Grieken te vertellen in een beknopt boek voor jongens en meisjes.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en

N.V. W. J. THIEME & CIE - Postbus 7 - ZUTPHEN - Tel. 05750-38 43 *

Binnen een half jaar na verschijnen
kwam de derde druk uit van

DIRK U. STIKKER'S MEMOIRES

Een stuk contemporaine geschiedenis
dat iedere historicus zal boeien.

Een belangwekkend boek van een
belangrijk Nederlander die meehielp
de geschiedenis van o.a. de NATO te maken.

574 pagina's

geb. f 29,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

NIJGH & VAN DITMAR – Rotterdam – 's-Gravenhage

Verschenen

KLEIO DIDACTICA Nr 4

EEN METHODE VAN ZELFWERKZAAMHEID
VOOR DE LAGERE KLASSEN IN HET V.H.M.O.

door

Dr. P. F. M. Fontaine

Prijs per deel f 2,25 voor leden VGN
(besteladres bij het secretariaat van de Raad van Beheer:
G. Wijling, Oranjeplein 8, Haarlem, door storting van
bovengenoemd bedrag op gironummer 4000 van de
Algemene Bank Nederland Haarlem t.g.v.
G. Wijling, secretaris van de Raad van Beheer Kleio Didactica)

Prijs voor niet-leden VGN f 3,—
(bestellingen via de boekhandel
of: Stichting Onderwijs Oriëntatie
p/a J. M. Meulenhoff, Postbus 100, Amsterdam)